

Skákaví terapeuti a limity ich schopností

Daniela Kurečková

Psychologický ústav FFMU, Brno

info@psychologon.cz

*Zlepšenie v oblasti pozitívnych emócií,
neobyčajný nárast v oblasti*

komunikácie, prebudenie záujmu o okolie, zvýšená spolupráca a vnímavosť, rozvoj orientácie v prostredí spojený so zlepšením v oblasti hybnosti a celkové zrýchlenie mentálneho rozvoja. Kto z nás by nebol rád, ak by existoval spôsob, ako menované ciele u ľudí s hendikepom dosiahnuť? Dobrou správou je, že zázračné riešenie, i keď pekne mastné, naozaj existuje - je ním delfinoterapia. Nedajte sa nachytať - toto riešenie bude vyhovovať iba ľuďom, ktorí nemajú vo zvyku klásť ďalšie otázky.

Kľúčové slová: delfinoterapia, animoterapia, vedecká metóda, metodológia, autizmus, mentálna retardácia, terapia, médiá

The improvement in the area of positive emotions, an extraordinary boost of the ability to communicate, the arousal of the interest in the surroundings, better cooperation and perceptiveness, the advancement of the orientation in the environment linked with a boost of motor skills and global acceleration of mental development. Is there anybody among us who would not be glad if there was a way to achieve these aims with handicapped people? Good news is that this miraculous solution, though quite overpriced, really does exist – it is a dolphintherapy. Do not get misled – this solution will be satisfying only for those of us who do not tend to ask any further questions.

Key words: dolphin assisted therapy, animotherapy, scientific method, methodology, autism, mental retardation, therapy, media

Uvedený zoznam pozitívnych účinkov delfínoterapie pochádza z [jednej](#) z rôznych internetových stránok obhajujúcich túto metódu. Tieto stránky majú však jedno spoločné: nenájdete v nich takmer žiadne referencie ani odkazy na zdroje. V článku sa teda bližšie pozrieme na to, ktoré zdroje informácií sú relevantné a na základe toho zistíme, čo sa vlastne za zázrakom zvaným delfínoterapia skrýva. Môže v niektorých prípadoch naozaj pomôcť alebo sa jedná iba o veľmi úspešnú zárobkovú činnosť?

Ako delfíny liečia?

Terapia za pomoci delfínov, nazývaná aj asistovaná delfínoterapia (dolphin assisted therapy, ďalej už len [DAT](#)), je jedna z foriem animoterapie. Táto metóda sa začala rozvíjať v druhej polovici 20. storočia antropologičkou Betsy Smith, ktorá však neskôr, v roku 2003, oficiálne oznámila svoj nesúhlas s delfínoterapiou (Marino, 2011). Ak sa vyberiete do prímorského letoviska na miesto, kde delfínoterapiu praktikuju, medzi klientami uvidíte najčastejšie deti s autizmom, mentálnou retardáciou, hyperaktivitou, Downovým syndrómom, zdravotným postihnutím či predčasne narodené deti. Uvádza sa však, že delfínoterapiu podstupujú aj ľudia s epilepsiou, dyslexiou, [Angelmanovým syndrómom](#), [Rettovým syndrómom](#), [Tay-Sachsovou chorobou](#), [Tourettovým syndrómom](#), ale aj ľudia, ktorým bola diagnostikovaná rakovina či AIDS (Fiksdal, Houlihan & Barnes, 2012).

To, že je delfínoterapia asistovaná znamená, že prebieha za prítomnosti terapeuta, ktorý koordinuje súčinnosť delfína a klienta a dohliada na plnenie cieľov terapie. Takéto plávanie s delfínom trvá spravidla 10 - 30 minút (Nathanson et al., 1997 as cited in Fiksdal, Houlihan & Barnes, 2012). Počas neho je klient, vybavený záchrannou vestou, prítomný v bazéne spolu s delfínom, ktorého sa na základe pokynov terapeuta či trénera rôzne dotýka.

Medzi obľúbené "triky" patrí pobožkanie delfína, tanec s delfínom (delfín vystrčí plutvy, ktorých sa klient chytí a spolu sa hýbu), kŕmenie delfína či jazda s delfínom (klient sa drží brušnej alebo chrbtovej plutvy a delfín ho vozí po bazéne - ako určí jeho tréner). Veľký dôraz sa kladie najmä na prikladanie hlavy k delfíniemu [sonaru](#) (echolokačný orgán).

Fiksdal, Houlihan & Barnes (2012) prikladajú zoznam autorov, ktorí tvrdia, že delfíní echolokačný systém má schopnosť vyvolať u ľudí zmeny na úrovni endokrínnej a nervovej. Na [viacerých internetových stránkach](#) sa dočítate, že ultrazvukové vlny delfínov údajne urýchľujú regeneráciu poškodených buniek v mozgu. Na to, či sú podobné tvrdenia podložené dôkazmi, sa teraz pozrieme zblízka.

Nie je všetko zlato, čo sľubuje zázraky...

Delfín je výnimočné zviera. Pripisujeme mu vysokú mieru inteligencie, niektoré štúdie dokonca potvrdili prítomnosť teórie mysle (Tschudin, 2006), pôsobí na nás pozitívnym dojmom a má o ľudí záujem. V Gréckej mytológii bol taktiež spojovaný s bohmi ([Marino, 2013](#)). [Médiá](#) nás často informujú o tom, ako delfíny z vlastnej vôle nezištne pomáhajú rybárom pri love rýb. Predpokladám, že väčšina z nás pri pomyslení na toto vznešené zviera pocíti príjemné pocity, radosť či dokonca túžbu si s delfínom zaplávať. Netreba sa preto diviť, že predstava delfína ako pomáhajúceho tvora pripadá mnohým reálna či pravdepodobná.

Ak však [text na internete](#) tvrdí, že delfíny vysielajú cez sonar blahodárne elektromagnetické signály, jedná sa o tvrdenie odvážne a malo by byť teda podložené minimálne jedným kvalitným výskumom s dostačujúcou metodológiou. Blahodárne pôsobenie elektromagnetických vln vysielaných delfínom cez sonar priamo na človeka, ktorý následne zaznamená aj behaviorálny efekt, je totiž jedným z najväčších mýtov ohľadom delfínoterapie v súčasnosti. Články, ktoré svoje tvrdenia podkladajú touto teóriou vôbec zdroje tvrdenia neuvádzajú, uvádzajú zdroje nefunkčné (odkazy, ktoré už nefungujú) alebo sa citujú navzájom (napr. výskum [a](#) cituje výskum [b](#), ten cituje [c](#), ale žiadny z nich tvrdenie o ultrazvukových vlnách nedokladuje výskumom). Tým vzniká akýsi pseudovedecký dojem; avšak k vysvetleniu, odkiaľ táto informácia prišla či dokonca k reálnym dátam sa nikto z nás nedostane. [Iné](#) články zase podrobne popisujú kazuistiky; do referencií potom uvádzajú kontakty na delfínoterapeutické centrá či znovu iné kazuistiky dostupné na internete.

V lepšom prípade sa stáva, že [článok](#), ktorý z väčšej časti delfínoterapiu háji, uvádza v závere aj isté negatíva tohto prístupu; ak sa potom pozriete na referencie článku, zistíte,

že väčšina relevantných a funkčných odkazov patrí práve kritikom terapie (v tomto konkrétnom článku sú funkčné odkazy na podporu terapie dva – jeden na [bakalársku prácu](#), ktorá svoje tvrdenia ďalej nepodkladá a druhý na [metodiku práce](#) jedného z praktikujujúcich delfínoterapeutov na Kryme). Vidíme teda, že odbornosť sa na internete nenosí – to však nie je žiadnou novinkou. Kde potom získať relevantné informácie o delfínoterapii a čo o nich hovorí výskum?

Úskalia výskumnej činnosti

Napriek tomu, že väčšina článkov z internetu, ktoré pojednávajú o terapii za pomoci delfínov, neuvádza žiadne odborné zdroje, výskumy v tejto oblasti naozaj existujú. Nie je ich však mnoho a väčšinou sa jedná o štúdie, ktoré sa snažia zistiť mieru účinnosti terapie na základe porovnania stavu klienta pred a po terapii. Aj tu však platí pravidlo: dôveruj, ale preveruj. Často sa totiž stáva, že výskumník, ktorý daný experiment navrhuje, vykonáva ho a podpisuje sa pod danú štúdiu, je ten istý človek, ktorý delfínoterapiu robí v praxi a ponúka verejnosti, tzn. zarába na nej. Iste si teda vieme predstaviť, že záver experimentu, v aký daný výskumník dúfa, je jednoznačný. Bude potom experiment objektívny, keď si jeho autor želá konkrétny výstup?

Pravdou je, že často objektívnym nebýva. Na medzinárodnej konferencii [„Motion is life“](#) som v prípade výskumu o delfínoterapii bola svedkom problematického výberu participantov – výskumník neuvádzal, ako prebiehal výber participantov do jeho štúdie. Na priamu otázku matky jedného z detí: „U všetkých detí, s ktorými pracujete, teda došlo po terapii k zlepšeniu komunikácie?“, odpovedal: „Nie u všetkých detí, s ktorými pracujem, ale u všetkých detí, ktoré som následne zaradil do výskumnej vzorky.“ V rámci kvalitatívneho výskumu sa skrátka spracovávali dáta iba niektorých klientov a to konkrétne len tých, u ktorých došlo po intervencii terapiou k zlepšeniu.

Iní autori ďalej v rámci výskumov o DAT menujú problémy ako nedostatočná randomizácia participantov v rámci triedenia do kontrolnej a experimentálnej skupiny, efekt novosti, nezohľadnenie placebo efektu, malá vzorka, či dokonca úplná neprítomnosť kontrolnej skupiny (Fiksdal, Houlihan & Barnes, 2012). Podrobný zoznam problematických výskumov uvádza Humphries (2003), ktorý na základe publikovaných

štúdií o DAT záverom konštatuje, že zatiaľ neexistujú presvedčivé dôkazy o efektívnosti DAT pre deti s hendikepom.

Brensing, Linke & Todt (2003) zase spochybňujú tvrdenie, že po plávaní s delfínmi sa u klientov objavujú zmeny v EEG. Túto teóriu obhajovali na konferencii v roku 1996 autori Cole a Birch, keď porovnávali delfínoterapiu s kontrolnou skupinou detí, ktoré plávali vo vode bez zvierat a tvrdili, že má delfín na človeka relaxačné účinky ([Brensing, 2005](#)). Jedná sa o teóriu liečby ultrazvukovými vlnami vysielaných delfínom cez sonar, zmienenú vyššie. Avšak podľa autorov Brensing, Linke & Todt (2003) sa ultrazvukové vlny používané v medicíne výrazne líšia od vln produkovaných delfínmi, a to i v intenzite i v trvaní. Na to, aby mali vôbec nejaký účinok, musí delfín stráviť minimálne 2 minúty vysielania daných vln priamo k hlave klienta a to s maximálnou intenzitou (230 dB) ([Brensing, 2005](#)), čo sa väčšinou nestáva (Brensing, Linke & Todt, 2003). Autori teda nepopierajú, že v ideálnych podmienkach by bolo možné tvrdiť, že má delfín sonar vplyv na biologické tkanivá človeka, avšak podľa ich štúdie je realita iná.

Rodičia dáta nesledujú

Populárne trendy, medzi ktoré DAT zaiste patrí, nevznikajú iba samé od seba. Napriek tomu, že presvedčivé vedecké dôkazy o jej účinnosti stále neexistujú, je stále veľmi obľúbená. Ak sa autistické dieťa počas plávania s delfínom konečne rozrozpráva, usmeje alebo zrazu pozrie svojej matke priamo do očí, jedná sa o úspech veľkého charakteru. V takýchto prípadoch rodičia radi zaplatia päťcifernú sumu za opätovnú terapiu a pripomienky o absencii vedeckých dôkazov sú im, prirodzene, ukradnuté. [Iní odborníci](#) si delfínoterapiu chvália ako skvelý prístup k deťom v minulosti zneužitým či k deťom s problémovým chovaním. Čo to však znamená pre nás? Ako je možné, že terapia funguje? Jedná sa o náhodu?

Nie, tých náhod by bolo priveľa. Existuje viacero alternatívnych vysvetlení, ktoré môžeme ľubovoľne kombinovať a ak k nim pridáme možnosť pôsobenia sonaru (v prípade ideálnych podmienok, vid' vyššie), možnosť náhody úplne vylúčime. Medzi alternatívne vysvetlenia sa radia napríklad nasledovné: vodné prostredie, nežnosť zvierat (Brensing, Linke & Todt, 2003), placebo efekt, efekt novosti (Fiksdal, Houlihan & Barnes, 2012) či kognitívna disonancia rodičov ([Marino, 2013](#)).

Navyše, v praxi som mala možnosť vidieť akou motiváciou môže byť pre deti, s hendikepom či bez neho, niečo tak zvláštne a zaujímavé, ako je delfín. Ak chce napríklad dieťa s autizmom na delfínovi jazdiť, musí si od trénera túto jazdu vypýtať. Silná motivácia môže spôsobiť, že to skutočne urobí; tým sa naučí aj podstatu komunikačného typu *mand*, ako ho popísal B. F. Skinner vo svojej knihe [Verbal Behavior](#). Podobným spôsobom si potom dieťa upevňuje očný kontakt, rozširuje slovnú zásobu, zlepšuje náladu a zvyšuje sebavedomie.

Plávať či neplávať? Platiť či neplatiť?

Možno sa pýtate, prečo vôbec uvažovať nad vedeckým hľadaním dôkazov, ak je v praxi jasné, že liečba funguje. Nedajte sa zmiast' – na základe pár kazuistík nemôžeme generalizovať. V centrách vykonávajúcich DAT sa nestretnete iba s úspešnými prípadmi usmievavých a sebavedomých detí, či popríklad s rodinami, kde k zlepšeniu zatiaľ nedochádza, ale stále dúfajú. Sediac v kaviarni alebo čakajúc na stoličke môžete začuť hlasné výkriky, plač či zúrivé afekty. To sú deti, ktorým sa za delfínom nechce a predsa musia. Ich rodičia za zázračnú terapiu zaplatili vopred. Okrem toho sú terapeutmi v centre dookola presvedčovaní o univerzálnej užitočnosti terapie. Snád' nemusím upozorňovať na to, že rozvoj komunikácie na základe motivácie tu fungovať nebude. A liečba sonarom? Ktovie... Naopak s nevyvrátiteľnou istotou môžeme tvrdiť, že uvedený prístup je vysoko neetický.

Delfínoterapia je teda iba akýsi nástroj, ktorý majú v rukách odborníci a môžu s ním pracovať. Ak u daného dieťaťa funguje a rodičia sú ochotní za ňu zaplatiť, dá sa použiť. To platí ale jedine v prípade, ak je rodičom poskytnutá úplná informácia o spôsobe fungovania terapie; nie zázračné sľuby, ktoré sa nemusia vyplniť. V prípade, že sa dieťa danému druhu terapie bráni, je potreba bezodkladne s intervenciou skončiť – a to aj za cenu toho, že firma príde o tisícky eur.

Problém s nútením detí k terapii je medzi neetickými prístupmi v DAT iba špičkou ľadovca. Vedeli ste napríklad, že prítomnosť vyštudovaného terapeuta či psychológa pri plávaní s delfínom nie je nevyhnutná? V niektorých delfínoch centrách dieťa často pláva s delfínom iba za prítomnosti trénera, ktorý vie síce veľa o delfínoch, ale minimum

o deťoch s hendikepom. Takýto tréner nemusí mať dokončené žiadne vysokoškolské štúdium a niekedy nemá ani potuchy o tom, ako pôsobí sonar na mozog dieťaťa.

Ďalšou otázkou je, nakoľko je plávanie a interakcia s delfínom, ktorý žije v delfináriu, bezpečná pre obe strany. Delfín, aj v zajatí, je stále divokým zvieratkom ([Marino, 2013](#)) a stáva sa, že na prítomnosť človeka vo svojom teritóriu reaguje agresívne (Frohoff & Packard, 1995). [Ekologické hnutia](#) zase upozorňujú na nebezpečie, ktoré v umelých podmienkach hrozí delfínom. Za zmienku stojí aj fakt, že ak nájdete u konkrétneho dieťaťa inú formu motivácie ako je delfín, posluži vám pravdepodobne rovnako.

Oddych, dovolenka a exotika

Plávanie s delfínom je síce nákladným a riskantným, ale aj veľmi prítlačivým trávením voľného času. U detí s hendikepom môže poslužiť aj ako výborný spôsob motivácie a v prípade dostatočnej odbornosti pracovníkov delfinária môže byť v niektorých prípadoch vhodným prostriedkom k naviazaniu kontaktu s dieťaťom. Je však potrebné si dávať pozor na falošnú nádej poskytovanú rodičom, na finančné zdieranie, neprofesionálny výskum a starostlivé zaobchádzanie s delfínom v danom zariadení. Okrem toho je vhodné sa zamyslieť, či by sme za rovnaký alebo menší finančný obnos nevedeli klientovi poskytnúť inú, pre neho účinnejšiu, terapiu. Niektoré iné intervencie totiž ponúkajú trvalejšie či stálejšie výsledky.

V oblasti delfínoterapie je teda v súčasnosti isté iba to, že väčšine deťom s hendikepom plávanie s delfínom pomáha úplne rovnako, ako by pomohlo hocikomu z nás – možným momentálnym zlepšením nálady či dočasnou ochotou viac komunikovať. Na druhej strane, dlhodobý a hlavne kvalitný výskum v budúcnosti by mohol osvetliť viac z tejto oblasti animoterapie. Možno nám presné, neskreslené a podrobné informácie napomôžu k tomu, aby sa z delfínoterapie stala osvedčená a hlavne správnym spôsobom používaná intervencia.

Referencie

- Brensing, K., Linke, K. & Todt, D. (2003). Can dolphins heal by ultrasound? *Journal of Theoretical Biology* 225: 99-105. [stiahnuté dňa 12. 11. 2015] dostupné online na <http://bit.ly/1Y7Ah5J>
- Brensing, K. (2005). Expert statement on “Swim with the dolphin programs” and “Dolphin-assisted therapy”. [stiahnuté dňa 12. 11. 2015] online na <http://faada.org/userfiles/Brensing%20Expert%20Statement%20SWTD%20Accobams%202005.pdf>
- Fiksdal, B. L., Houlihan, D. & Barnes, A. C. (2012). Dolphin-Assisted Therapy: Claims versus Evidence. *Autism Research and Treatment, Volume 2012*, Article ID 839792, 7 pages. [stiahnuté dňa 10. 11. 2015] online na <http://dx.doi.org/10.1155/2012/839792>
- Frohoff, T. G. & Packard, J. M. (1994). Human Interactions with Free-Ranging and Captive Bottlenose Dolphins. *Anthrozoos A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*, 12/1994; 8(1): 44-53. doi:10.2752/089279395787156527 [stiahnuté dňa 12. 11. 2015] online na http://www.researchgate.net/publication/233559576_Human_Interactions_with_Free-Ranging_and_Captive_Bottlenose_Dolphins
- Humphries, T. L. (2003). Effectiveness of Dolphin-Assisted Therapy as a Behavioral Intervention for Young Children with Disabilities. *Bridges Volume 1, Number 6*. [stiahnuté dňa 10. 11. 2015] online na http://www.waterplanetusa.com/images/Effectiveness_of_Dolphin_Assisted_Therapy.pdf
- Kosová, P. (2008). *Delfinoterapie* (bakalárska práca). Masarykova univerzita, Brno, Česká republika. [stiahnuté dňa 12. 11. 2015] online na https://is.muni.cz/th/166583/pedf_b/Bakalarka.pdf?lang=en
- Marino, L. (2011). Dolphin Assisted Therapy: From Ancient Myth to Modern Snake Oil. *Phi Kappa Phi Forum. Spring 2011, Vol. 91 Issue 1*, 4-6. online na <http://search.proquest.com/docview/854850936/fulltext?accountid=16531>
- Marino, L. (2013). Dolphins are not healers. Článok dostupný online na <https://aeon.co/essays/dolphin-therapy-doesn-t-work-for-the-child-or-the-animal>

- Tschudin, A. J. P. C. (2006). Belief attribution tasks with dolphins: What social minds can reveal about animal rationality. In S. Hurley & M. Nudds (Ed.), *Rational animals?* (pp. 413-436). London: Oxford University Press.

Použité internetové zdroje

- <http://autizmus.f84.sk/delfinoterapia/>
- <http://www.therapy-centre.eu/terapeuticky-ucinek-delfinoterapie/>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Angelman_syndrome
- https://en.wikipedia.org/wiki/Rett_syndrome
- https://en.wikipedia.org/wiki/Tay%E2%80%93Sachs_disease
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Tourette%C5%AFv_syndrom
- https://en.wikipedia.org/wiki/Animal_echolocation
- <http://doma.nova.cz/clanek/zdravi/zdravotni-plavani-s-delfiny-zazitek-na-cely-zivot.html>
- <http://autizmus.ped.muni.cz/content/leceni-pomoci-delfinu-v-soulscienschoul-v-turecke-antalyi>
- <http://www.lenprezdravie.sk/clanok-1920.html>
- <http://news.discovery.com/animals/whales-dolphins/helpful-dolphins-120502.htm>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Verbal_Behavior
- <http://us.whales.org/issues/case-against-dolphin-assisted-therapy>
- <http://heyevent.com/event/2usovwugw7buma/international-conference-motion-is-life-modern-methods-of-rehabilitation-animal-assisted-therapy-and-sport>
- andreas.sk/files/Delfinoterapia.doc
- <http://www.delfinoterapie.cz/2011/11/delfionterapie-pro-deti-z-detskych.html>
- <https://www.youtube.com/watch?v=dFqkv3JAtQI>

Zdroj obrázku:

- <http://www.howtodrawaneyeye.org/how-to-draw-a-dolphin-with-pencil>